

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Яна Миколаївна Деренська¹

Оцінка результатів діяльності підприємства, виявлення тенденцій, проблем і успіхів за різними складовими (видами) діяльності дозволяє обґрунтувати подальші управлінські рішення щодо мінімізації негативних трендів і поліпшення позитивних досягнень. У статті проаналізовано підходи до формування системи показників оцінки ефективності діяльності підприємства. Запропоновано здійснювати оцінку ефективності діяльності фармацевтичного підприємства за показниками ефективності використання основних засобів, оборотних коштів, капіталу, трудових і матеріальних ресурсів. Для аналізу динаміки рівня ефективності діяльності досліджуваного фармацевтичного підприємства використано рейтинговий метод, сутність якого полягає у порівнянні з еталонним значенням (рейтингом). Динаміка окремих індексів за показниками і сумарного індексу ефективності діяльності підприємства дозволила виявити загальну тенденцію і напрямки управлінських рішень щодо підвищення рівня ефективності.

Ключові слова: ефективність, оцінка ефективності діяльності, фармацевтичне підприємство, система показників оцінки ефективності, індекси оцінки ефективності діяльності.

Постановка проблеми. Діяльність підприємства як процес перетворення сировини, вхідних ресурсів на результат (готову продукцію, надану послугу, виконану роботу) потребує взаємодії певних ресурсів (персоналу, засобів і предметів праці), ефективність використання яких визначає ефективність діяльності підприємства в цілому [1, с. 174]. Зростання рівня ефективності є підґрунтям забезпечення підприємства необхідними для розвитку коштами, посилення місця на ринку та вагомості серед конкурентів, впевненості у стабільному функціонуванні.

Оскільки ефективність є комплексною категорією, яка відображає результати різних напрямків і видів діяльності підприємства, її оцінка також вимагає створення системи різноспрямованих показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності поняття «ефективність», розгляду видів ефективності, факторів впливу на ефективність діяльності підприємства, методичним підходам до оцінки ефективності присвячені роботи А. О. Ярославського [1], С. М. Пилипенко [2]. Проблема вибору та обґрунтування показників, що характеризують різні аспекти діяльності підприємства, формування системи показників ефективності діяльності підприємства висвітлена у дослідженнях О. М. Савицької, В. О. Салабай [3], Н. М. Архіпова [4], Т. А. Говорушко, Н. І. Климаш [5], Т. В. Полозової, Л. Х. Обейд [6].

Питання формування збалансованої системи показників, її адаптування та впровадження в різних галузях економіки також знайшли відображення у роботах М. Орлів [7], М. Мартиненко, Н. Лисиці, Я. Полякової,

О. Болотової [8], М. Думенко, В. Садикової, Є. Прокопенко [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розуміючи значну кількість наукових досліджень щодо оцінки ефективності діяльності підприємства та зважаючи на їх потужність і цінність, варто все ж зазначити, що певні теоретико-методичні аспекти формування системи показників ефективності залишаються дискусійними та потребують подальшого розвитку. На наш погляд, залишаються актуальними і потребують уточнення та подальшого дослідження питання створення системи показників ефективності діяльності фармацевтичного підприємства, практичної проблематики її застосування, вибору методу оцінки ефективності діяльності фармацевтичного підприємства.

Метою статті є аналітичне дослідження сукупності показників, які характеризують ефективність діяльності підприємства, формування системи показників оцінки ефективності діяльності фармацевтичного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність, як інтегрована економічна категорія, відображає «виробничі відносини щодо економії сукупних затрат уречевленої та живої праці на отримання кінцевого позитивного результату» [1, с. 174].

А. О. Ярославський у роботі [1, с. 174] виділяє такі види ефективності: економічна (відповідність витрат і економічних результатів діяльності підприємства цілям і інтересам учасників); соціальна (відповідність витрат і соціальних результатів цілям і соціальним інтересам

¹Деренська Яна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління та забезпечення якості у фармацевтичній Національного фармацевтичного університету, e-mail: y.derenskaya@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7428-6249>



Механізм регулювання економіки

суспільства); екологічна (відповідність витрат і екологічних результатів інтересам держави і суспільства).

На думку С. М. Пилипенко, при оцінюванні результатів діяльності підприємства слід розглядати економічну, організаційну, соціальну ефективність [2, с. 453]. Під організаційною ефективністю автор розуміє якість побудови організації та системи її управління, процес прийняття управлінських рішень, реакцію на організаційні зміни.

Для повного оцінювання ефективності діяльності та управління підприємством О. М. Савицька, В. О. Салабай пропонують використовувати шість груп показників ефективності: використання основних засобів (фондовіддача, фондомісткість, рентабельність основних засобів, коефіцієнти використання та змінності обладнання); використання оборотних коштів (коефіцієнти оборотності оборотних коштів, завантаження, тривалість обороту, рентабельність оборотних коштів); використання трудових ресурсів (продуктивність праці, трудомісткість і зарплатомісткість продукції, фондоозброєність); використання капітальних вкладень (коефіцієнт ефективності та термін окупності капітальних вкладень, зведені витрати); діяльності підприємства (норма прибутковості, рентабельність продукції, коефіцієнт ефективності використання ресурсів); фінансово-господарської діяльності (рентабельність активів, власного, статутного капіталу, продукції, продажу або обороту, основної, операційної, звичайної, господарської діяльності) [3, с. 5–7].

Доволі розгалуженою є класифікація видів ефективності операційної діяльності підприємств, запропонована Н. М. Архиповим [4, с. 24–25]. Серед ключових груп показників ефективності операційної діяльності автор виділяє:

1. За рівнем об'єкта господарювання – показники ефективності підприємства, структурного підрозділу, окремих видів продукції.

2. Залежно від сфери визначення та прояву – показники комерційної, соціально-економічної, екологічно-економічної ефективності.

3. За видами господарської діяльності – показники ефективності торговельної, виробничої, орендної діяльності.

4. За ступенем охоплення ресурсів – показники ефективності основних засобів, оборотних активів, трудових ресурсів, нематеріальних активів [4, с. 22–23].

Крім цього Н. М. Архипов виокремлює: за характером здійснюваних витрат – показники ефективності застосовуваних і спожитих ресурсів; за основними бізнес-процесами – показники ефективності дослідження ринку, закупівлі, транспортування, зберігання, реалізації товарів; за стейкхолдерами – показники ефективності для власників, постачальників, персоналу, покупців, кредиторів-постачальників, держави.

Система показників оцінки економічної ефективності діяльності підприємства, розроблена Т. В. Полозовою, Л. Х. Обейд, охоплює узагальнені показники (рентабельність виробництва, витрати на 1 грн товарної продукції, виробництво чистої продукції на одиницю витрат ресурсів), показники ефективності використання праці (темп росту продуктивності праці, коефіцієнт використання фонду робочого часу, трудомісткість і зарплатомісткість одиниці продукції), показники ефективності використання основних засобів (фондовіддача, рентабельність основних засобів, фондомісткість і матеріаломісткість одиниці продукції), показники ефективності використання фінансових ресурсів (оборотність, рентабельність і строк окупності капіталовкладень, відносно вивільнення оборотних коштів) [6, с. 277].

За результатами проведеного контент-аналізу показників ефективності діяльності пропонується зосередити увагу на п'ятих групах коефіцієнтів, що характеризують ефективність використання основних засобів, оборотних коштів, капіталу, трудових і матеріальних ресурсів (табл. 1).

Для аналізу динаміки рівня ефективності підприємства використано рейтинговий метод, сутність якого полягає у порівнянні з еталонним значенням (рейтин-

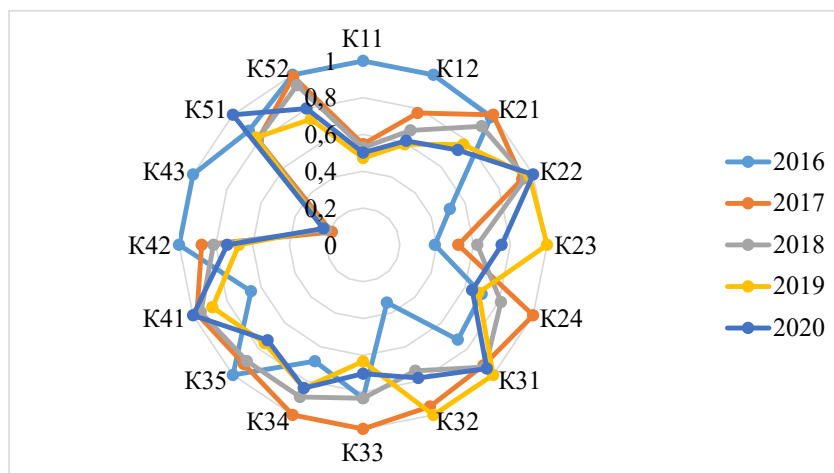


Рисунок 1 – Динаміка індексів ефективності діяльності підприємства

Джерело: розроблено автором

Таблиця 1 – Показники оцінки ефективності діяльності підприємства (на прикладі АТ «Фармак»)

Коефіцієнт	Позначення	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Еталонне значення
1. Показники ефективності використання основних засобів (К1)							
Фондовіддача, грн/грн	K11	3,71	2,03	1,96	1,75	1,86	3,71
Коефіцієнт рентабельності основних засобів	K12	0,49	0,38	0,33	0,29	0,3	0,49
2. Показники ефективності використання оборотних коштів (К2)							
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	K21	2,79	2,84	2,59	2,19	2,07	2,84
Коефіцієнт мобільності активів	K22	0,24	0,44	0,45	0,46	0,47	0,47
Коефіцієнт покриття	K23	1,44	1,91	2,29	3,69	2,78	3,69
Коефіцієнт рентабельності оборотних коштів	K24	0,37	0,53	0,43	0,36	0,34	0,53
3. Показники ефективності використання капіталу (К3)							
Коефіцієнт автономії	K31	0,59	0,75	0,76	0,81	0,77	0,81
Коефіцієнт фінансової стабільності	K32	1,44	4,03	3,14	4,24	3,32	4,24
Коефіцієнт рентабельності ресурсів	K33	0,25	0,3	0,25	0,19	0,21	0,3
Коефіцієнт рентабельності продажу	K34	0,13	0,19	0,17	0,16	0,16	0,19
Коефіцієнт ресурсовіддачі	K35	1,31	1,2	1,17	0,99	0,96	1,31
4. Показники ефективності використання трудових ресурсів (К4)							
Фінансова продуктивність праці, млн грн/чол.	K41	0,29	0,43	0,42	0,39	0,44	0,44
Зарплатовіддача, грн/грн	K42	8,55	7,5	6,95	5,77	6,31	8,55
Фондоозброєність, млн грн/чол.	K43	0,6	0,11	0,13	0,14	0,14	0,6
5. Показники ефективності використання матеріальних ресурсів (К5)							
Матеріаловіддача, грн/грн	K51	3,01	2,77	2,78	2,83	3,43	3,43
Коефіцієнт оборотності запасів	K52	6,41	6,35	6,02	4,74	5,14	6,41

Джерело: розроблено автором на основі [10]

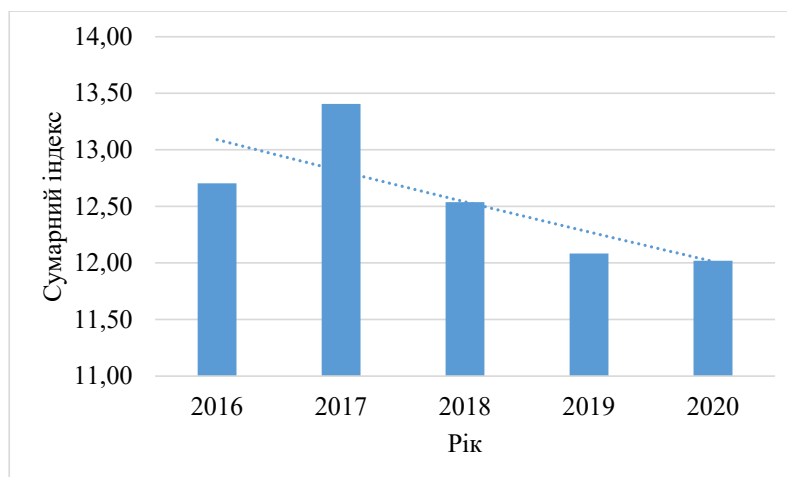


Рисунок 2 – Динаміка сумарного індексу ефективності діяльності підприємства

Джерело: розроблено автором

гом). У якості такого еталонного значення вибрано краще серед усіх за період аналізу. Для оцінки відхилення фактичних показників від еталонного значення розраховуються індекси (отримані в результаті аналізу показники діляться на еталонне значення). Наближення індексу до 1 характеризує позитивну динаміку поліпшення показника ефективності діяльності. За розрахованими по кожному показнику індексами

ефективності діяльності фармацевтичного підприємства побудовано пелюсткову діаграму (рисунок 1), загальна тенденція сумарного індексу ефективності діяльності досліджуваного підприємства наочно представлена на рисунку 2.

Висновки. Сформована система показників ефективності діяльності підприємства дозволяє комплексно дослідити тенденції як окремих напрямків вико-

ристання ресурсів, активів, капіталу підприємства, так і виявити загальну тенденцію рівня ефективності. Так, динаміка визначених індексів за показниками ефективності діяльності виявила найбільш суттєві коливання за фондовіддачею, коефіцієнтом покриття, коефіцієнтом фінансової стабільності, фондоозброєністю. Тоді як показники ефективності використання

матеріальних ресурсів мали високі індекси і незначний ступінь коливання. Розрахунок сумарного індексу ефективності діяльності підприємства виявив, що найбільший рівень ефективності діяльності характеризує 2017 р., відповідно, у подальшому значення сумарного індексу ефективності діяльності підприємства має тенденцію до зниження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ярославський А. О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 20. Ч. 3. С. 174–177.
2. Пилипенко С. М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 10. С. 452–456.
3. Савицька О. М., Салабай В. О. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології та результативності аналітичних досліджень. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7126> (дата звернення: 05.01.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.6.55.
4. Архипов Н. М. Види ефективності операційної діяльності підприємства торгівлі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 18. Ч. 1. С. 21–26.
5. Говорущко Т. А., Климаш Н. І. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі вартісно-орієнтованого підходу: монографія. Київ: Логос, 2013. 204 с.
6. Економічні та безпекові виклики сучасного бізнес-середовища: колективна монографія / За ред. д.е.н., проф. Т. В. Полозової. Харків: ХНУРЕ, 2020. 448 с.
7. Орлів М. Впровадження моделі збалансованої системи показників в органах місцевого самоврядування. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 4. С. 105–110. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-16> (дата звернення: 28.12.2022).
8. Martynenko M., Lysytsia N., Polyakova Ya., Bolotova O. (2021). Assessment of economic activity of enterprise based on the balanced scorecard. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(35), 248–257. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcactp.v4i35.222076> (дата звернення: 28.12.2022).
9. Думенко М., Садикова В., Прокопенко Є. Збалансована система показників як засіб стратегічного управління організацією. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки: наукове видання / гол. ред. Олексієнко Б. М. Хмельницький: НАДПСУ, 2019. № 3(81). С. 49–64. URL: https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/military_tech/article/view/437 (дата звернення: 05.01.2023).
10. Річна інформація емітента цінних паперів АТ «Фармак». URL: <https://farmak.ua/financial-statements-and-information-about-the-company/> (дата звернення: 25.12.2022).

REFERENCES:

1. Yaroslavskiy A. O. (2018). Ekonomichna efektyvnist diialnosti pidpriemstva: teoretychnyi aspekt [Economic efficiency of enterprise activity: theoretical aspect]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 20, V. 3, 174–177.
2. Pylypenko S. M. (2016). Teoretychni zasady otsinky efektyvnosti diialnosti pidpriemstva [Theoretical principles of evaluating the efficiency of the enterprise]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*, 10, 452–456.
3. Savytska O. M., & Salabaj V. O. (2019). Efektyvnist diialnosti ta upravlinnia pidpriemstvom: osoblyvosti vykorystannia teorii, metodolohii ta rezultatyvnosti analitychnykh doslidzhen [Efficiency of activity and management of the enterprise: features of application of theory, methodology and performance of analytical researches]. *Efektyvna ekonomika – Efficient economy*, 6. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7126> (Accessed January 05, 2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.6.55.
4. Arkhipov N. M. (2018). Vydy efektyvnosti operatsiinoi diialnosti pidpriemstva torhivli [Types of operational efficiency of trade enterprises]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 18, V. 1, 21–26.
5. Hovorushko T. A., & Klymash N. I. (2013). *Upravlinnia efektyvnistiu diialnosti pidpriemstv na osnovi vartisno-orientovanoho pidkhodu* [Management of the efficiency of enterprises based on a value-oriented approach]. Kyiv: Lohos.
6. Polozova T. V. (Ed.). (2020). *Ekonomichni ta bezpekovi vyklyky suchasnoho biznes-seredovyscha [Economic and security challenges of the modern business environment]*. Kharkiv: KhNURE.
7. Orliv M. (2022). Vprovadzhennia modeli zbalansovanoi systemy pokaznykiv v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia [Implementation of the model of the balanced system of indicators in local self-government departments]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Khmelnytskyi National University*, 4, 105–110. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-16> (accessed December 28, 2022).
8. Martynenko M., Lysytsia N., Polyakova Ya., & Bolotova O. (2021). Assessment of economic activity of enterprise based on the balanced scorecard. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(35), 248–257. Available at: <https://doi.org/10.18371/fcactp.v4i35.222076> (accessed December 28, 2022).
9. Dumenko M., Sadykova V., & Prokopenko Ye. (2019). Zbalansovana systema pokaznykiv yak zasib stratehichnoho upravlinnia orhanizatsiieiu [Balanced system of indicators as a means of strategic management of the organization]. In B. M. Oleksiienko

(Ed.). Proceedings from: *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: viiskovi ta tekhnichni nauky – Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Series: military and technical sciences* (Part 3(81), pp. 49–64). Khmelnytskyi: NADPSU. Available at: https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/military_tech/article/view/437 (Accessed January 05, 2023).

10. Richna informatsiia emitenta tsinnykh paperiv AT «Farmak» [Annual information of the issuer of securities JSC “Farmak”]. Available at: <https://farmak.ua/financial-statements-and-information-about-thecompany/> (accessed December 25, 2022).

EVALUATION OF THE EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE ACTIVITY

Yana M. Derenska¹

Evaluation of the results of the company's activity, identification of trends, problems and successes in various components (types) of activity allows justifying further management decisions regarding the minimization of negative trends and improvement of positive achievements. The purpose of the article is an analytical study of the set of indicators that characterise the efficiency of the enterprise, the formation of a system of indicators for evaluating the efficiency of the pharmaceutical enterprise. To achieve the goal of the research, the author uses a complex of scientific methods: content analysis – to identify and describe the performance indicators of the enterprise; rating method – to standardise the evaluation of various coefficients, calculating the overall efficiency rating; graphic method – to determine the dynamics of efficiency indexes. The essence of efficiency as an integrated economic category was studied. The following main types of effectiveness have been identified: economic, social, environmental, and organizational. Further research is focused on indicators of economic efficiency. The author proposed to evaluate the efficiency of the pharmaceutical enterprise according to five groups of indicators: efficiency of fixed assets indicators; efficiency of working capital indicators; indicators of capital using efficiency; efficiency of labour resources indicators; efficiency of material resources indicators. To analyse the dynamics of efficiency level of the researched pharmaceutical enterprise, a rating method was used, the essence of which is a comparison with a reference value (rating). Based on the results of the analysis of JSC “Farmak” performance indicators, a petal diagram was constructed for all performance evaluation indexes and a histogram - for the total performance index of the enterprise. The calculation of the total index revealed a tendency for the efficiency of the researched enterprise to deteriorate. The dynamics of individual indexes by groups of indicators and the total index of the enterprise's activity efficiency allowed identifying the general trend and directions of management decisions regarding the improvement of the level of efficiency.

Keywords: efficiency, evaluation of activity efficiency, pharmaceutical enterprise, system of efficiency evaluation indicators, performance evaluation indexes.

JEL Classification: M20, O10, O47

Стаття надійшла до редакції 3.02.2023

The article was received February 3, 2023

¹ Yana M. Derenska, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, National University of Pharmacy